

Пише: Весна Ивановић
субота, 26 април 2008 23:35

Приказ књиге: ПОЛИТИЧКЕ ИДЕОЛОГИЈЕ: НОВИ ПРИКАЗ уредио Michael Freeden, превела Рајка Русан, Загреб: Алгоритам, 2006., 303 стр.

Прије неколико година Karl Dietrich Bracher написао је књигу о политичкој мисли 20. стољећа под насловом *Доба идеологија*.
Како издваја
Michael Freeden

Bracher

је на уму имао посебну концепцију идеологије: грандиозну, апстрактну и пријетећу. Несумњиво, стољеће је доживјело сукобе управо таквих титана, праћених појавом масовне политике и софистицираних начина регрутирања народне потпоре и активизма. Један од најцјењенијих политолога данашњице, оксфордски професор

Michael Freeden

, у уводном чланку

Политичке идеологије: нови приказ

издваја да су идеологије виталан и енергичан састојак обликовања групних идентитета и политика. Но крај идеологије би - једноставно речено - био ништа мање него крај политике, што је био циљ којем су искрено тежили

Saint-Simon

и Енгелс и који необично привлачи неке савремене политичке либерале. Но ту могућност можемо одбацити па опет тврдити да се политика знатно измијенила тијekom стољећа и да се та промјена одражава у њезину симбиотском односу с идеологијом.

На почетку 20. стољећа главне идеологије - конзервативизам, либерализам и социјализам - биле су на точки трансформације. Међуратне године доживјеле су долазак тоталитаризма с лијева и с десна, новог и окрутног политичког оружја, дотад непознатог у оваквим размјерима, у којем су се круте и обвезујуће догме, које су наметнуле ауторитарне диктатуре, рабиле као инструмент мобилизације чија је сврха била не само прислити него и одушевити масовну публику за уништавање људи, при пуној рационалној и моралној свијести. Политички су противници брзо прозрели те феномене до њихове сржи као идеологије у њихову облику манипулативних и свеprisутних идеја, покретача катаклизмичних промјена, снажнијих и учинковитијих од пушака или тенкова, који одбацују природно разилажење људске мисли. У свом хтијењу да зауздају ту епидемију контроле мисли, њезини су клеветници побркали моћ наметнутих идејних сустава с нужном производњом политичких идеја као комуналног

ресурса, па се се чак и одупирали настојањима реформираних демократских држава да се међусобно удруже у алтернативним визијама будућности која би била благотворна за све.

Умјесто да доживимо крај идеологија, били смо свјedoци појаве колоплета нових идеологија (пр. идеологија зелених), а истодобно су старије идеологије пролазиле кроз сталне процесе сламања и регрупирања (пр. развој ситуације на радикалној десници). Помоћу критике тоталитаризма идеологије су разоткривене као неконзистентне, нехармоничне, ирационалне и нефлексибилне, док су "пристојне" групе политичких идеја понуђене на јавну употребу тврдиле да су логички конзистентне, етички хармоничне, интелектуално рационалне и политички флексибилне. Али та критика није покушала открити неодрживост идеологије, него њезину стварну комплексност.

Анализирајући најновији развој, Freedен објашњава какво је данас мјесто конкретних идеологија. Прво, отрежњење с државом (у домаћој политици социјалном државом, а у међународној је та иста појава видљива у успону близаначких противника, еколоштва и глобалног капитализма) упућује на могуће удаљавање идеологија од националних држава. Друго, на теоријској разини, данас смо боље угођени за опажање различитости између потпуних и танких идеологија, од којих прве још нуде уобичајени распон тзв. рјешења средишњих проблема редистрибуције, границе између јавног и приватног, те статуса и добара који се стјечу политичким чланством. Треће, помоћу постмодернизма стекли смо осјећај фрагментарности и неухватљиве природе политичких идеологија, а помоћу појма есенцијалне оспоривости навјештај о томе како се оспорени концепти идеологијама реконфигурирају у нове, премда пролазне, целине. Али у исто нам је вријеме немогуће замислити свијет без политичких идеологија, с обзиром на теорије које су нам тренутачно на располагању. Четврто, сада схваћамо да идеологије могу попримити многе различите културне форме, у књижевности, филму, реклами и свакодневном говору, па отуд и наше схваћање досега политичког мишљења и његове симболизације знатно великодушније него у прошлости. А од херменеутике смо научили да нова схваћања не подразумевају нужно и нове идеолошке обитељи, него нова декодирања тих обитељи, те да се обрасци аргументирања могу поновно појавити у модифицираном, али не нужно и трансформираном облику. Старе форме идеологије, насупрот неким постмодернистима, не само да су надмашене другим облицима слања порука, будући да ће питања правде, слободе, права, политичких дужности и суверенитета и даље бити у средишту политичке расправе, барем у скорој будућности, тако да политички морал још није постао поље отворено свим полазницима.

Иза садржаја и биљешки о ауторима есеја, слиједи 11 поглавља: 1.-Садржај и метода политичких идеологија: процјена трансформације; 2.-Идеолошка доминација уз помоћ филозофске конфузије: либерализам у 20. стољећу; 3.-Је ли идеологија пала заједно са

Пише: Весна Ивановић
субота, 26 април 2008 23:35

"зидом"? Марх, марксизам, постмарксизам; 4.-Социјализам у 20. стољећу: повијесна рефлексја; 5.-Дјело конзервативизма; 6.-Идеологија кршћанске демократије; 7.-Фашизам; 8.-Интеррегнум или коначница: Радикална десница у постфашистичко доба; 9.-Моћ и празнина: националистичка идеологија у 20. стољећу; 10.-Нити и плетенице, или незавршени пројект?: Феминизам у 20. стољећу; 11.-Политичке перспективе зелених у освит 21. стољећа, те закључак и казало.

Gerald F. Gaus (New Orleans), у другом поглављу наводи како се '30-тих година навелико сматрало да је либерализам под опсадом фашизма здесна, а социјализма и комунизма с лијева. Према Гаусу, 20. стољеће је било изненађујуће либерално стољеће. Либерализам је очито побједио социјализам, супарника који је тако привлачио, али и забрињавао

Hobhousea
и
Deweya

. Консензус о надмоћи либералних идеја слободе и тржишта готово да је универзалан. Увелике је оно што се данас назива "социјализмом" нека врста либерализма лијевог усмјерења. Побједа либерализма над конзервативизмом није тако јасна ни потпуна. Конзервативизам и даље остаје главна алтернатива либерализму, а неки су увјерљиво тврдили да су неке верзије класичног либерализма, попут оне

F.A.Најека
, и саме под дубоким утјецајем конзервативне мисли. Слиједи анализа контроверзи које се тичу (1) природе друштва, (2) природе јавства, и (3) релативне тежине права и захтјева појединаца или друштва. Скициране су три фундаменталне антиномије либерализма 20. стољећа: индивидуализам-комунитаризам, конструктивизам-антиконструктивизам, вриједносни рационализам-скептицизам. Коментирана су три друга могућа објашњења антиномичне природе либерализма: либерализам као политичка теорија компромиса; разум, плуралност и амбиваленција; либерална политичка теорија против либералне идеологије. Врлина либерализма је да може укључити оне чије су вриједности сукобљене; неки траже индивидуалност а други теже заједници, неки вјерују да су вриједности објективне, док други тврде да су субјективне, неки су егалитаристи, док други инзистирају да слобода мора доћи на прво мјесто. Штовише, барем о неким спорним политичким питањима, либерали могу заговорати компромис од којег ће имати користи све стране. Социјални свијет не може бити истодобно и онакав каквим га схваћају индивидуалисти, и онакав каквим га схваћају колективисти. Створити оквир који ће укључивати супротстављене вриједности и циљеве је католички; заступати теорију која обухваћа контрадикторна схваћања појединца, вриједности и друштва је конфузно. Аутор наводи да то објашњење антиномија либерализма објашњава и успјех и неуспјех либерализма у посљедњем стољећу. Као политичка идеологија он је био изванредно успјешан; нашао је мјеста и за индивидуализам и за комунитаризам, за планере и заговорнике тржишта, за вриједносне скептике и перфекционисте. Али тај успјех као идеологије управо је коријен неуспјеха либерализма као политичке теорије да разријеши своје антиномије.

Пише: Весна Ивановић
субота, 26 април 2008 23:35

Terrell Carver (Bristol), сагледава марксизам. Указује како се тијekom 20. стољећа марксизам сматрао идеологијом. Што се мислило да он јест, и да говори, било је под дубоким утјецајем овог концептуалног оквира. Схваћање идеологије као догматског сустава повезаног с тоталитарном политиком проналазило је варијанте марксизма које су се, свјесно или не, приближавале овоме синдрому (нпр. стаљинизам или маоизам). Насупрот тому, схваћање идеологије, напросто као идеја оријентирана на дјеловање, откривало је прилично различиту врсту марксизма (нпр. троцкистичку или грамсцијевску мисао). А схваћање идеологије као теорије знања опет је давало друкчији марксизам (тј. дијалектички материјализам или критички реализам). За разлику од либерала и социјалиста, марксисти су присвојили концепт идеологије. Marx је, наводи

Carver

, био интелектуалац који је био гласноговорник идеја (често врло сложених, и о филозофији и економији) које су требале служити интересима радничког народа, или, у коначници, свакоме тко је хендикепиран модерним економским односима. Енгелсево углачавање

Marxova

дјела био је зачетак марксизма. Аутор обашњава да је марксизам, схваћен као "знанствена идеологија", у 20. стољећу, био политичка снага неупоредиве снаге, играјући видљиву улогу у социјалистичкој, националистичкој и антиколонијалној револуционарној политици, све од 1900. па до данас. И док се прилагођавао прилично лабавим схваћањима идеологије која би могла прихватити чак и либерали (идеје усмјере на дјеловање које промичу интересе групне политике), марксизам је у том расположењу често показивао и тотализирајуће претензије на истину, универзалност и учинковитост које су надањивале обичне људе и њихове вође на храбра дјела ослобођења, али и безумне чине нечовјечности. "Пад зида" 1989. не само да је избрисао велик дио марксизма као "знанствене идеологије" него је и једним потезом избрисао и велик дио хладноратовске критике марксизма. Није посебно јасно, каже аутор, да је критика играла било какву кључну улогу у слиједу догађаја који су тако коријенито измијенили главне свјетске велесиле.

Donald Sassoon (Лондон), разматра социјализам. Указује да сви који се упуштају у расправу о значењу социјализма суочени с двјема различитим, премда не инкомпатибилним стратегијама: есенцијалистичком и повијесном. Док је есенцијалистичка стратегија претежно заокупљена питањем дефиниције, повијесна је опсједнута промјеном и каузалношћу, и тиме контекстом унутар којих организације и мислиоци дјелују онако како дјелују. Верзија *развијног социјализма* може се описати као идеологија модернизације или развоја. Премда је њезин коначни циљ био социјалистичко друштво, њезине практичне задаће састојале су се у развијању индустријског друштва под увјетима за које се мислило да их нитко неће остварити ако не буду социјалисти. Друга варијанта социјализма може се схватити као облик регулације капитализма. Њезина задаћа није развити индустријско друштво; тиме су запослени капиталисти. Ова врста социјализма је коегзистирала, у свим случајевима, с демократијом, плурализмом и људским правима. Такву успоредбу често спомињу

Пише: Весна Ивановић
субота, 26 април 2008 23:35

социјалдемократи, који упозоравају да развојни социјализам (тј. комунизам) није никад био либералан, док социјалдемократија никад није била диктаторска. Бит је да два облика социјализма који су карактеризирали 20. стољеће није могуће успоређивати. Сасоон закључује да тешкоћа с којом се суочавају они који се још називају социјалистима јест у томе што они требају капитализам, као и економски раст и благостање које је он у стању стварати, али капитализам не треба њих. Алтернативни модели, особито амерички, чија је способност да сваку кризу искористи за властито јачање, су запањујући и имају добре изгледе за коначну побједу. Оваква су очекивања увелике ојачана све већим оклијевањем социјалистичких вођа и њихових сљедбеника да се идентифицирају с појмом социјализма. Ни једна идеологија не може дуго преживјети ако је њезиним сљедбеницима неугодно поистовјетити се с њом.

Robert Eccleshall (Белфаст), показује да оно што је било заједничко разним врстама конзервативизма јесте афирмација потребе за срећеним, дисциплинираним и неравноправим друштвом које профитира захваљујући примјереном водству. Призивање викторијанске Британије послужило је свакој фракцији као средство за присвајање плашта аутентичног конзервативизма. "Реторика викторијанских вриједности може се сматрати примјером оног што постмодернисти називају 'двоструким кодирањем'... тј. ријечи које казују једно, али значе друго, те камуфлирају, или прикривају, треће". Конзервативци су склони користити се околним концептима како би прикрили своју вјерност неједнакости. Ако нам је допуштено, каже Eccleshall, посудити једну Freed епови

слику собе у којој значење сваке концептуалне јединице произлази из њезина опћег уређења, конзервативци су склони размјештати своје покућство тако да прикрију главне предмете у соби. Њихово величање *ancein régimea*

, примјерице, оцртава малу оточну расу пустоловних појединаца, ослоњених на властите снаге коју, непобијеђени тисућу година, развили таква административна рјешења да су напосљетку извезена у велик дио осталог свијета. У том су смислу конзервативци легитимни чувари империјалне државе. - И што смо у овој земљи, каже whigovski Bernard Braine

, "ако нисмо необично упоран, индивидуалистички народ који не подноси ограничења и презире ропство". Аутор закључује да ће, у овоме стољећу, као и у прошлом, конзервативци вјеројатно наставити позивати на неку врсту срећене слободе која награђује оне који су склони преузети ризик, а ограничава социјалну недисциплину, те и даље приказивати своју доктрину као једну врсту натурализма који произлази из урођених карактеристика тврдокорне индивидуалности.

Paolo Pombeni (Bologna), разматра кршћанску демократију. Послије иницијалне фазе у којој је папство усмјерило своју енергију на једноставну рестаурацију сустава односа

Пише: Весна Ивановић
субота, 26 април 2008 23:35

какви су наводно владали између државе и цркве прије Француске револуције, оно се концентрирало на обрану папина суверенитета, послје догађаја у Италији који су изазвали нестанак некадашње Папинске државе. Такав је развој, скупа с доктрином о папиној непогрешивости предложеној у исто вријеме (1870.) на Првом Ватиканском концилу, радикално умањио утјецај организованих политичких сила које су захтијевале друштвену назочност католика. Једине двије знатније изнимке (Белгија и ново Њемачко царство), могу се објаснити локалним посебностима. У Белгији је католички покрет створио *de facto* савез с либералима тијekom револуције 1830., како би спријечио унију с Низоземском, која је била протестантска монархија. У Њемачкој, као посљедица националног уједињења, католицизам је сада био мањина под влашћу протестантске династије која је имала властиту државну цркву. У тим двијема земљама постојање католичке странке као инструмента обране од протестантске доминације имало је посебно значење. У другим земљама, циљ није био основати католичку странку која ће судјеловати у уставном поретку, него створити католичку друштвену снагу која ће подупирати и легитимирати папин положај. Будући је Црква некако морала објаснити вјерницима како је настала таква ситуација, одлучила је искористити традиционалну апокалиптичку поруку о "неуредним временима". Тако је Католичка црква развила властиту социјалну доктрину која је у одређеном смислу била радикална критика либералног друштва. Аутор издваја како је управо склоност антикапиталистичким приговорима често привлачила симпатије социјалиста и радикалних мислилаца, као што је и неповјерење у вриједности либералног система и његова конституционализма навело Католичку цркву да не види ништа лоше у фашистичким револуцијама. Издваја се значај енциклике *Quadragesimo anno* објављене 1931., како би се обиљежила 40-та обљетница *Rerum novarum*. У овој енциклици папа је још једанпут истакнуо проблем најбољега социјалног поретка који је оцртао као онај који се заснива на "прописима исправног разума тј. кршћанске социјалне филозофије" и којим управља тежња "заједничком добру".

Zeev Sternhell (Jeruzalem), анализирао је фашизам. Аутор издваја да се фашистичка идеологија развила пуно прије Првога свјетског рата. Рат је омогућио да се културна побуна преведе у политичке појмове, али није створио фашизам као такав. У бити, коријени фашизма леже у реакцији против начела која је Кант изнио у свом, оправдано гласовитом, одговору на питање - "Што је просвјетитељство?", у просинцу 1784. Баш као што је просвјетитељство било политички покрет, тако је и покрет против просвјетитељства био политички покрет. Johann Gottfried Herder био је интелектуални отац историцизма, и посљедично томе, национализма. Његово дјело порицало је сваку рационалистичку интерпретацију друштвеног развоја. Његова главна сврха је била реконструирати вриједности културе, дух нације и њезин карактер, инстинкте и осјећаје који људе држе на окупу, који су духовна бит закона и обичаја, и који чине "срећу народа". Тај појам о низу различитих националних карактера нужно је разорио идеју о универзалној људској природи заснованој на разуму. Основица

Пише: Весна Ивановић
субота, 26 април 2008 23:35

размишљања ове школе био је ирационализам. Афера Dreyfus

била је први чин драме, настављене и завршене 40 година касније у вишијевским расним законима. Концепција друштва као тијела, идеја о нацији као живом организму, великој обитељи којом влада нови морал, водила је етнички и расно затвореној концепцији национализма. Аутор издваја да су управо антидреуфусовски интелектуалци претворили културну побуну у масовни производ. Но, успон фашизма био је могућ само зато што либерална буржоазија није успјела створити нови духовни темељ и потпуно задовољити емоционалне и интелектуалне потребе људи. Управо ју емоционална празнина на крају 19. стољећа придонијела рођењу фашизма. Једном када се прихвати идеја да су социјални и економски проблеми психолошки феномени, могуће је мијењати односе међу људима, трансформирати живот а да се не дира у друштвени и економски сустав. Ако је експлоатација психолошки а не економски феномен, довољно је, за њезино окончање, свакоме дати осјећај да ради за добро земље, да је у служби неког вишег разлога, вишег од властитих особних интереса. Неким чудом нестају експлоатација и отуђење. Томе само још треба додати фашистичко дружење, униформе и велике параде, како би се изазвао осјећај припадности и једнакости. Комунизам је нападао капитализам и његов политички израз, либерализам; фашизам је нападао просвјетитељство. Само је нацизам нападао концепцију човјека која се преносила од јеврејског и грчког античког доба, и коју је обновило рано кршћанство. Само је нацизам нападао људску расу.

Roger Griffin (Oxford), разматрао је радикалну десницу. Аутор се не здржава на разматрањима традиционалистичких снага које дјелују изван еуропеизираних друштава у не-парламентарном контексту, какве су, примјерице, исламски фундаментализам или идеолошки празне диктатуре војног или персоналног типа. Најсофистициранија кринка за којом је посегнула фашистичка радикална десница после рата је (европска) нова десница. У почетку елаборирана као одговор на позиве за стварањем "модернијег" фашистичког дискурза, који су били све чешћи на француској радикалној десници 60-тих година, *la Nouvelle Droite* је постала одговорном за изванредну производњу идеолошког материјала високе квалитете повезаног с "think-tankom" GRECE и часописима какви су *Nouvelle Ecole* и *Elements*

, у којима само искусно око (које гледа кроз лећу "новог консензуса") може открити да постоје трагови фашистичког наслијеђа. Овај је чланак, каже аутор, нестрпљиво очекивао да упозори на један други тип радикалне деснице који се увукао у европско друштво, потенцијално врло снажан и опасан, и то не по својој способности да уништи либерализам извана, него да га онечисти изнутра. Понекад назван "радикалним десним популизмом", или једноставније "радикалном десницом", његове парадоксалне квалитете можда се јасније појављују ако га се назове "етнократским либерализмом". То је тип страначке политике која технички гледано није облик фашизма, чак ни његов

прикривени облик, будући да јој у језгри недостаје палингенетичка визија "новог поретка" који би требао потпуно замијенити либерални сустав. Умјесто тога, он ентузијастички прихваћа либерални сустав, али сматра да само једна етничка скупина може бити пуноправни члан цивилног друштва. Чињеница да је етнократски либерализам хибрид идеолошког екстремизма и демократског конституционализма, радикалне деснице и центра (због тога појам "радикално десни популизам" заваарава), те да је парадокс а не оксиморон, такођер га чини опасним. Он говори језиком "права" - права етничких народа, права на културу - који се обраћа дубокоусађеним и размљивим страховима због ерозије идентитета и традиције које могу проузрочити глобализирајуће силе високе модерности. Ако је борбени поклич либерализма у теорији

Rousseauovo

"Сви су људи рођени једнаки, а посвуда су у оковима", онда је његов слоган у пракси било

Orwellovo

"Сви су људи једнаки али су неки једнакији од других" (фраза која се често и згодно поистовјеђује с ауторитарном "туђом", а не "нашом" врстом тоталитаризма).

Andrew Vincent (Sheffield), пише о националистичкој идеологији. Национализам управља повијешћу и традицијом како би успоставио властиту егзистенцију и неописиви континуитет с прошлошћу. Тако сва повијест постаје дословце повијест нације. Након објашњења проблема идеологије и терминологије, те идеологије и идеолошке праксе, аутор указује која су формална или регулативна вјеровања која се обично артикулирају:

прво

, на најопћенијитијој замисливој разини сматра се да је човјечанство природно подијељено на посебне културне или етничке скупине, од којих свака има властити повијесни континуитет, традицију и језик;

друго

, идеја неовисних валоризираних група везује се уз снажан осјећај идентитета, свака нација себе изражава "првим лицем множине" или "

ми

исказима";

треће

, нација се такођер често идентифицира с територијем, мјестом или

Heimatom

који имају утврђене границе;

четврто

, нација је такођер суверена над било којом другом скупином, а тиме и коначни темељ легитимности и лојалности; овај суверенитет може бити несвјесна моћ, али је свеједно темељан и утемељитељски;

пето

, људи се морају идентифицирати са својом националном културом да би имали смислену егзистенцију; друге вриједности, попут слободе или аутономије, имају смисла само у том културном контексту,

шесто

, нације морају бити самоодређујуће. Закључно се издваја да, парадоксално, за разлику од свих других идеологија 20. стољећа, национализам нема никакву поткријепљену доктрину. Он је склон апсорбирати етхос око себе. Он је идеолошки Јанус *par excellence*

. Може истовремено бити либералан и толерантан али и изолационистички и ксенофобичан, у различитим идејним околишима. Његова улога у политици 21. стољећа остаје нејасна. Постоје два кључна притиска који ће одредити облик и карактер националистичке идеологије у непосредној будућности. Свакако најнезгоднији проблем за национализам, дијелом стога што израстају интерно из саме оне генеричке структуре мисли као и он, јесте мултикултурализам и нови социјални покрети.

Diana Coole (Лондон), приказала је феминизам. Трансформација социјалних, производних и обитељских односа настала у Великој Британији у 17. стољећу, те с њом повезана индивидуалистичка и саморефлексивна култура, била је темељ на којем су жене саме себе почеле идентифицирати као неправедно потлачену категорију особа. Феминизам као дискурзивни одговор на то дугује свој настанак просвјетитељству 18. стољећа, али његова појава као масовног покрета била је феномен 20. стољећа. Када се указује на женски покрет као незавршени еманципацијски пројек, Diana Colle каже да се из те перспективе феминизам може приказивати као дио Велике Приче модернизма. Но, то је и приступ који изазива троструку опасност носталгије, постварења и политичког песимизма. Закључује како је интимна веза између феминистичке теорије и женског покрета, којом је стољеће почело, на његову крају знатно ослабјела. Ауторица је упозорила је на то да ће усредоточивање на генеологију рода забиљежити начине на који су се феминизми увијек појављивали као одговор на посебности контекста и да су промјена политичке тактике или дјеловања били опћенито примјерени пољу сила у које су жене интервенирале. С таквог стајалишта сугерирала је да је можда најважнија дистинкција између њихове борбе против доминације - типично исказана језиком еманципације и захтијевима за приступ јавној сфери - и њихове партиципације у агонистичким просторима родне моћи који су се том борбом отварају. Уколико је ово посљедње изазвало појаву низа нових и експерименталних интервенција, утолико су ове још оправдане трајним просвјетитељским процесом критичког преиспитивања, баш као што су и дио њега, чак и кад стратегије које се рабе нису увијек и саме рационалне. Из те је перспективе феминизам у здравој позицији која му омогућује да се суочи с изазовима новог тисућљећа.

James Meadowcroft (Sheffield), разматра зелену перспективу. У њезином је срцу дубока заокупљеност односом између људи и природе. Социоколошка проблематика за зелене значи *привилегирани терен* за дефинирање политичког идентитета и оријентацију политичке акције. Односно, болести сувременог друштва су такве да је за њих од највеће важности политичка подјела на оне који заговарају радикални прекид са сувременим праксама, и оне који бране постојећи индустријски поредак. У зеленим кртикама еколошке делинквентности сувременог друштва обично су

Пише: Весна Ивановић
субота, 26 април 2008 23:35

присутна четири елемента: афирмација

фундаменталне вриједности

природе, природних процеса и околиша, јер је природа дар о којем људско друштво овиси у материјалном, естетском, психолошком и духовном смислу; идеја о реалности природних ограничења, те вјеровање да ће друштво које трајно експандира на крају настрадати; одбацивање опћените развојне путање сувремене индустријске цивилизације, јер се напредак погрешно идентифицирао с бескрајним растом и потрагом за материјалним задовољствима; те еманципаторни импулс зелене визије. Разматрајући аналитичке контроверзе аутор примјерице издваја

Goodinov

приступ за реконструкцију зелене теорије на темељу "зелене теорије вриједности", гдје се указује да је у језгри сваке идеологије теорија добра која дефинира моралну визију што дотичној перспективи даје кохеренцију. Способност идеологије да преживи промјенљиве интелектуалне моде и политичке околности изравно је повезана с њезином унутарњом комплексношћу и плуралношћу извора на које се ослања. Аутор закључује како није ствар у томе да треба елаборирати велику теорију "зеленог друштвеног дјеловања", него сугерирати конкретне путеве којима се промјена може остварити у кратком, средњем или дуљем року. Адекватније зелене теорије друштвене промјене морат ће се позабавити питањима каква су материјални и идеални фактори који подупиру постојеће друштвене праксе, потенцијали и ограничења "друштвеног управљања", те приоритетима, ступњевима и потенцијалним политичким савезништвима.

Закључно Michael Freeden указује да је једна од најкреативнијих напетости у процјењивању идеологија прошлог стољећа била она између студија њихове "иманентне вриједности" - "интенционалистичког" приступа идеологијама као причама лоцираним у времену и простору, при чему нам се напросто говори што нам идеологије

желе

рећи - и критичког приступа идеологијама, који нам говори знантно више но што су оне намјеравале, или који истиче питања што се изводе из самог чина приповиједања приче. Сјеме сумње је посијао већ

Marx

, а нарочито Енгелс, који је вјеровао да се ништа конзеквентно не може рећи корпусом идеја које су производ илузија једне отуђене, дехуманизиране и парцијалне материјалне егзистенције. Не само да се идеологије међусобно преклапају, него се и у многим случајевима компоненте њихова концептуалног репертоара прелијевају у друге идеологије, или их ове чак намјерно прихваћају. Указујући на мисли и осјећаје,

Freeden

издваја да идеологија има изразиту емоционалну димензију управо што је производ и манифестација политике. Политика се никад не може редуцирати на студиј најбољег или ваљаног друштва, или на рационалну елиминацију конфликта. Она увијек, такођер, укључује упорабу моћи и манипулације, улогу особности, пројекцију социјалне имагинације. Добро је познато да се све то може опасно отети контроли. Издвајајући времена и просторе, Freeden каже да су вријеме и простор опћенито расвјетљавајући

Пише: Весна Ивановић
субота, 26 април 2008 23:35

критерији помоћу којих је могуће процјењивати идеологије. Јер идеологије су без сумње оруђе помоћу којег се организира друштвено вријеме. Проблем о којем се говори опћенитије се окреће око идеолошке експлоатације времена као средства социјалне контроле, намјерне или другачије, постигнуте присилном интимношћу с реинтерпретацијом повијести и пројекцијом развојних путања. Контрола времена као наратива такођер придоноси производњи унутарње хармоније која би иначе недостајала комплексним идеологијама. Штовише, темпорална димензија је тако прилагођена да нуди оптималне увјете за остварење главних сврха идеологије о којој је ријеч. Како наводи Freeden, сада знамо двије ствари које су нам прије стотину година биле скривене. Прво, манифестације идеологија су неизбјежно разноврсне и њихово откривање може захтијевати детективски посао, и од властитих корисника и од истражитеља. Друго, у основи оваквих неразмјера, форме, функције и употребе идеологије поновно се идентифицирају као трајни и истакнути састојци политичког.

Ову незаобилазну студију о политичким идеологијама, књигу *Политичке идеологије: нови приказ*, коју је уредио Michael Freeden

, у изврсном пријеводу с енглеског Рајке Русан, искрено препоручујемо не само истраживачима идеологија опћенито, него свима онима који проматрајући развој политичких збивања желе разумети њихов идеолошки контекст.